

Wprowadzenie

„Wyzwania współczesnej rachunkowości i finansów w przedsiębiorstwie” to monografia poświęcona wybranym zagadnieniom należącym do dwóch kluczowych subdyscyplin w zakresie ekonomicznych aspektów nauk o zarządzaniu, jakimi są zarządzanie finansami przedsiębiorstw oraz rachunkowość. Problematyka zawarta w artykułach składających się na publikację z jednej strony wydaje się pozornie mało spójna, ponieważ obejmuje liczne i różnorodne zagadnienia z zakresu mikrofinansów. Z drugiej – pokazano jednak, jak szerokie jest *spectrum* zagadnień tworzących systemy finansowe współczesnych organizacji gospodarczych. Należy bowiem pamiętać, że finanse i rachunkowość przedsiębiorstw tworzą najważniejszy element składowy każdej jednostki gospodarczej, swoisty „krwioobieg” regulujący od podstaw obieg pieniądza w firmie. Bez systemu makrofinansów trudno byłoby wyobrazić sobie realizację jakichkolwiek celów strategicznych lub taktycznych dowolnej jednostki działającej w warunkach gospodarki wolnorynkowej.

Rozdziały tworzące monografię obejmują badania naukowe i analizy poświęcone m.in. aspektom organizacyjno-prawnym funkcjonowania funduszy gwarancyjnych w biurach turystycznych, pomiarowi i wartościowaniu kapitału ludzkiego w organizacjach gospodarczych, finansowaniu działań projektowych przedsiębiorstw przy wykorzystaniu środków zewnętrznych czy wreszcie roli narracji w rachunkowości w kontekście sprawozdawczości finansowej spółek rynku kapitałowego. Należy sądzić, że tytuł publikacji doskonale odzwierciedla złożoność problematyki zawartej w poszczególnych rozdziałach. Każdy z nich może stanowić odrębne wyzwanie dla funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw i zarządzania nimi. Wyniki badań naukowych będących konkluzją poszczególnych tekstów w ramach monografii mogą być podstawą do dalszych dyskusji i badań związanych z mikrofinansami przedsiębiorstw i z rachunkowością.

Pierwszy rozdział jest poświęcony Turystycznemu Funduszowi Gwarancyjnemu (TFG) i jego roli w zarządzaniu ryzykiem funkcjonowania organizatorów turystyki. Autorzy przyjęli, że należy odnieść się do fundamentalnego założenia w badaniach naukowych związanych z turystyką, tj. faktu, że turystyka jest

zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym, o istotnej dynamice zmian, a także mającym niebagatelne znaczenie praktyczne. Wskazali również na potrzebę interdyscyplinarnych, wielowymiarowych projektów badawczych, zmierzających w stronę znalezienia wspólnej platformy do naukowej dyskusji w tym zakresie, opartej także na bazie kompleksowości.

Spośród licznych aspektów poznawczych w obszarze turystyki, Autorzy postanowili skupić się na szczególnie ważnym elemencie współczesnego rynku turystycznego, jakim są regulacje prawne, odnoszące się do sektora turystyki. To szerokie zagadnienie zostało celowo poddane dalszej konceptualizacji i finalnie zawężone do wątku funkcjonowania instytucji Turystycznego Funduszu Gwarancyjnego. Fundusz ten stanowi narzędzie polityki turystycznej państwa, a w praktyce jest on obligatoryjnym filarem zabezpieczeń organizatorów turystyki, dodatkowo podlegającym modyfikacjom w obliczu pandemii koronawirusa COVID-19.

Z przyjętego w rozdziale pierwszym problemu badawczego wynika główny cel, jakim jest próba scharakteryzowania zmian zachodzących w zakresie działalności Turystycznego Funduszu Gwarancyjnego, jego strukturze oraz spektrum podejmowanych aktywności na skutek wybuchu pandemii COVID-19, a zwłaszcza zmian, zachodzących w globalnej turystyce. Tak sformułowany problem badawczy i cel rozdziału określiły jego strukturę. W części wstępnej dokonano wyjaśnienia kluczowych pojęć, w odniesieniu do wskazanej koncepcji podejścia systemowego, a więc m.in. w skróconej formie przedstawiono specyfikę funkcjonowania organizatorów turystyki i jej wybrane skutki, tj. potrzebę zarządzania ryzykiem. Omówiono także uwarunkowania i mechanizm powstania oraz najważniejsze formalne ramy funkcjonowania Turystycznego Funduszu Gwarancyjnego i wynikający z nich zakres zadań. W części praktycznej skupiono się natomiast na identyfikacji kluczowych studiów przypadków z działalności TFG w latach 2016–2020. Rozważania oparto na analizie materiałów publikowanych na jednym z rozpoznawalnych branżowych portali turystycznych, powiązanych z jednym z czołowych tytułów prasowych – portalu Turystyka.rp.pl. Są to dane głównie o charakterze jakościowym, choć poszczególne publikacje pozwoliły również na zebranie interesujących danych ilościowych, także zaprezentowanych, a częściowo zwizualizowanych w tekście.

Badania zawarte w rozdziale zostały oparte głównie na krytycznej analizie literatury przedmiotu. Ta kwerenda miała dość szeroki charakter, zawarto w niej bowiem zarówno opracowania stricte naukowe, jak i akty prawne, stanowiące fundament omawianych zagadnień, a także źródła internetowe związane z branżą turystyczną. Dodatkowym rozwiązaniem było wykorzystanie metody obserwacyjnej, a zwłaszcza obserwacji uczestniczącej związanej z codziennym

zawodowym funkcjonowaniem Autorów jako właściciele biura podróży, mającego status organizatora turystyki.

O ile pierwszy rozdział monografii koncentrował się od strony badawczej na problematyce mikrofinansów, a konkretnie – na wykorzystaniu TFG w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstw z branży turystycznej, o tyle drugi – obejmuje badania i analizy w zakresie pomiaru i wyceny kapitału ludzkiego w organizacjach gospodarczych. Współcześni menedżerowie wielokrotnie mają problem, pomimo skalkulowanej wartości zysku w sprawozdaniach finansowych, z policzeniem wartości przedsiębiorstwa. Wydawać by się mogło, że wartość przedsiębiorstwa nie może być uznawana za wartość subiektywną, skoro sprawozdania finansowe opierają się na wartości pieniądza i są przedstawiane w formie liczbowej. Zachowując naukowy ciąg myślowy, od ekonomii, poprzez zarządzanie, docelową dziedziną zawierającą merytoryczne fundamenty wartości pieniądza jest rachunkowość. To właśnie współczesna rachunkowość będąca częścią „nowej ekonomii” jest nauką, która coraz częściej zadaje pytanie o wartość zasobów gospodarczych, także niematerialnych, a jednocześnie szuka na nie odpowiedzi już nie tylko w sprawozdaniach finansowych, lecz także w załączonych informacjach dodatkowych. Oznacza to, że rachunkowość mierzy się wielokrotnie z przedstawieniem wartości nie tyle pieniądza, ile tej nadrzędnej, czyli wartości kapitału ludzkiego. W konsekwencji zarządzający biznesem, którzy nie potrafią dostrzec potencjału pracowników, ich wkładu w obecną wartość przedsiębiorstwa ani jego przyszłych możliwości, nie są w stanie w sposób konstruktywny zarządzać przedsiębiorstwem, gdyż będą dostrzegać wyłącznie liczbowy zysk, który – w szerszym kontekście – może być stratą.

Omawiany rozdział ma na celu przybliżenie pojęcia „wartości kapitału ludzkiego” od stron zarówno historycznej, jak i ekonomicznej. Wpływ zmian społeczno-gospodarczych dotyczy przede wszystkim ludzi, ich wkładu, wpływu na jakość i sposób wykonywania przez nich pracy, a co za tym idzie – na wartość kapitału ludzkiego. Obserwacje zmian, rozwój technologii, ale również silny wpływ wiedzy i wykształcenia spowodowały podział klas społecznych. Wartość kapitału ludzkiego stała się istotnym czynnikiem „nowej ekonomii”, gdzie docelowo nauka o rachunkowości dołącza go do kategorii bilansowej wartości niematerialnych. W rezultacie, rozdział przedstawia główne metody kalkulacji wartości kapitału ludzkiego oraz ich ograniczenia. Dodatkowo ma na celu podniesienie świadomości wkładu pracy wykonywanej przez każdego pracownika i jego wpływu na wartość przedsiębiorstwa. Poza częścią wstępną, w której podjęto próbę prezentacji ewolucji podejścia do kwestii pomiaru i wyceny kapitału ludzkiego, w części głównej Autorka dokonała przeglądu aktualnie stosowanych w praktyce metod pomiaru, jak np. metoda wyceny według wskaźników giełdo-

wych, metoda wyceny dochodów nadwyżkowych, metody wskaźnikowe czy też inne metody, jak np. zrównoważona karta wyników (*Balanced Scorecard*), nawigator (*Navigator*) Scandii, monitor aktywów niematerialnych (*Intangible Assets Monitor*) bądź karta łańcucha wartości (*Value Chain Scoreboard*). Z wymienionych w rozdziale metod wyceny aktywów intelektualnych, na szczególną uwagę zasługuje nawigator Scandii. Jest pierwszym w świecie, wdrożonym systemem pomiaru wartości kapitału intelektualnego (IC) przedsiębiorstwa. Powstał w szwedzkiej firmie Scandia, działającej w sektorze usług finansowych. Nie była to pierwsza firma, która zwróciła uwagę na problem niedowartościowania kapitału intelektualnego w bilansach przedsiębiorstw, ale była ona pionierem we wdrażaniu metod, które tę nieprecyzyjność próbowały wyeliminować. Nawigator opiera się na nowym, dotychczas nieużywanym, podziale kapitału ludzkiego, w jego skład wchodzi zaś pracownicy wraz z ich wiedzą i umiejętnościami, kapitał strukturalny, czyli informacje należące do firmy, jak np. bazy danych, listy klientów, patenty oraz kapitał kliencki (lojalność klientów, relacje z dostawcami itp.). Autorzy modelu stwierdzili, że rzeczywista wartość przedsiębiorstwa wynika ze współdziałania tych trzech kapitałów. Opracowanie może stanowić wartościowy i interesujący przyczynek do dyskusji nt. aktywów intelektualnych i ich roli w zarządzaniu organizacjami gospodarczymi.

Kolejny rozdział wchodzący w skład monografii poświęcony jest finansowaniu proeksportowych działań firm oraz analizie doświadczeń wykorzystania funduszy europejskich w tym procesie. Zagadnienie poruszone w monografii można rozpatrywać z punktu widzenia samych przedsiębiorców oraz gospodarki jako całości. Z jednej strony, działalność proeksportowa przedsiębiorstw jest istotna i korzystna z punktu widzenia mikrofinansów przedsiębiorstwa, gdyż docelowo prowadzi do wzrostu pozyskiwania nowych środków gospodarczych, w konsekwencji do rozwoju skali działania jednostki gospodarczej. Z drugiej zaś – działalność proeksportowa wpływa korzystnie także na całokształt gospodarki narodowej. Eksport, jako przejaw internacjonalizacji, stawia przed firmą nowe wyzwania, naraża ją wprawdzie na dodatkową konkurencję, ale tym samym zmusza do szukania nowych rozwiązań, wdrażania dostosowań ważnych na nowym rynku, a wynikających na przykład z różnic kulturowych, prawnych, obyczajowych. Wymusza wprowadzanie innowacji. To wszystko może przyczyniać się do podnoszenia poziomu konkurencyjności takiego podmiotu, który – stając się lepszy, efektywniejszy – może pośrednio wymuszać zmiany i dostosowania także na krajowych firmach, nieprowadzących wprawdzie działalności eksportowej, ale konkurujących z danym podmiotem na krajowym rynku.

Autor rozdziału podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, jak i czy prawidłowo zostały skomponowane proeksportowe programy wsparcia finansowane

ze środków unijnych? Oprócz analizy literatury zastosowano tu takie metody badawcze, jak metoda opisowa oraz metody badań niereaktywnych, a zwłaszcza metodę historyczno-porównawczą i statystyczną analizę danych.

W rozdziale postawiono kilka tez badawczych, w tym m.in. że polski eksport jest silnie uzależniony od rynków Unii Europejskiej, zwłaszcza od Niemiec, Francji, Włoch i Czech, uzależnienie polskiego eksportu od chłonności kilku kluczowych rynków ma konsekwencje gospodarcze w wypadku osłabienia tempa wzrostu gospodarczego na tych rynkach, dostępność instrumentów wsparcia eksportu jest w dużym stopniu determinowana wielkością przedsiębiorstwa, dotychczasową działalnością eksportową, przynależnością regionalną, a także przynależnością do określonej (wspieranej) branży, czy też oferowane programy przyczyniły się do zwiększenia stopnia umiędzynarodowienia firm sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Metodologia badań obejmuje m.in. analizę literatury, a ponadto zastosowano także metody opisowe oraz badań niereaktywnych, w tym zwłaszcza metodę historyczno-porównawczą i statystyczną analizę danych, oparto na bazach danych: Głównego Urzędu Statystycznego, Światowej Organizacji Handlu oraz unijnego urzędu statystycznego – EUROSTAT.

Ostatni, piąty rozdział monografii stanowi odpowiedź na pytanie, czy sprawozdanie zarządu z działalności jednostki giełdowej, notowanej na wybranych rynkach zorganizowanych, stanowi przejaw narracji w rachunkowości?

Sprawozdanie z działalności jednostki stanowi swoiste uzupełnienie sprawozdania finansowego o szereg informacji pozwalających na dokonanie wielowymiarowej, a zarazem kompleksowej oceny sytuacji finansowej i majątkowej jednostki, w tym ocenę efektów jej działalności. Prawidłowo sporządzone sprawozdanie zarządu powinno ponadto ujawnić występowanie czynników ryzyka i opis potencjalnych zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania jednostki, a także jej perspektywy. Raport ten, w przeciwieństwie do sprawozdania finansowego, wprawdzie nie był do tej pory przedmiotem bardzo licznych badań i dociekań naukowych, to jednak można zauważyć rosnące zainteresowanie badaczy tą tematyką – stąd też zamiarem Autorki jest aktywny udział w tym trendzie naukowym i podjęcie próby uzupełnienia luki poznawczej dotyczącej wybranych aspektów sprawozdania zarządu.

Celem rozdziału jest analiza komparatywna zawartości oraz jakości informacji prezentowanej w sprawozdaniu z działalności spółki notowanej na NewConnect oraz na Rynku Głównym Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie. Autorka stawia tezę, że przejście na rynek główny powoduje wzrost jakości powyższego raportu poprzez zwiększenie zakresu ujawnianych informacji oraz staranności sporządzania raportu. Jednocześnie, zmiana w podej-

ściu do raportowania stanowi praktyczną realizację narracji zarządów spółek w obszarze kształtowania wizerunku spółki w ramach komunikacji z odbiorcami informacji sprawozdawczych.

Dla realizacji przyjętego celu i dowiedzenia postawionej tezy zostały wykorzystane dwie zasadnicze metody: studia literaturowe, obejmujące przegląd literatury i analizę regulacji prawnych oraz badanie empiryczne, na które składała się analiza wybranych wskaźników rynku kapitałowego oraz – jako kluczowa – analiza sprawozdań z działalności emitentów (czyli sprawozdań z działalności), na tle krótkiej charakterystyki wybranych aspektów polskiego rynku kapitałowego: Alternatywnego Systemu Obrotu NewConnect i Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie. W ramach badania empirycznego wykorzystano podejście, które jest określane jako badanie wydarzeń, poprzedzone analizą ilościową wybranych parametrów rynku kapitałowego. Badanie wydarzeń polegało na przeprowadzeniu analizy komparatywnej sprawozdań zarządu wybranych spółek giełdowych notowanych na NewConnect za trzy okresy sprawozdawcze: dwa przed wejściem na rynek główny oraz za rok, w którym nastąpił debiut danej spółki na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Główny akcent dla tej części badania empirycznego został położony na zmiany o charakterze jakościowym, z marginalnym potraktowaniem zmian o charakterze ilościowym.

Prezentowana monografia może stanowić ważny i ciekawy przyczynek do dyskusji na temat aspektów zarządzania związanych z mikrofinansami i rachunkowością we współczesnym, zglobalizowanym świecie.

Jan Turyna